

ationum
spec.

Q. D. B. V.

DE

IEHOVAH
IACOBI IN PATRIAM REVERTENTIS
DEO VIALI

AD

GEN. XXXI. 3

DISSERTATIO EPISTOLICA,

QUA

VIRO PLVRIMVM REVERENDO, PRAECLARISSIMO,
DOCTISSIMOQVE,

ERNESTO LEOPOLDO
FRIDERICO BEHMIO,

PASTORI HVCVSQVE IN HOLSATIA HANSVHNENSI
OPTIME MERITO,

AD CAPESSENDA

PASTORIS APVD BRVNSVICENSES
CATHARINIANI

MVNIA

IN PATRIAM REDEVNTI
EVNDEM IEHOVAM

COMITEM ET DEVM VIALEM

CANDIDE EXOPTAT

IO. HENR. A SEELEN,

SS. TH. LIC. ET GYMN. LVBECC. RECT.

LVBECAE.

TYPIS IO. NIC. GREENII, MAGN. SEN, TYPOGR.
A. MDCCXXXIV.

50

ax

agno quidem afficiebar gaudio, cum ante octo annos perciperem, Te, VIR VENERANDE, opinione citius Sacerdotio *Hansühnenſi* fuiſſe praeditum: aſt maior tamen mentem meam perfundeſcit laetitiam, cum nuper de maioribus honoribus Tibi merito decretis certior fierem. Capiebam enim animo non mediocrem, ſed ingentem voluptatem, cum ex certis cognofcerem indicium, *Brunſuicenſes* Te elegiſſe Paſtorem eo, quod vehementer collaudandum, conſilio, vt Numini conſecratum gregem Catharinianum ſaluberrimo animarum pabulo in poſterum paſcas, et ad ſupremum tandem Paſtorem, qui eſt Saluator optimus maximus, ad Agnum, beatas oves in campis coeleſtibus iucundiſſime paſcentem, perducas. Relinquis ergo Cimbriam, quam per aliquot annos ornaſti. Ornaſti, inquam, munere ſacro religioſe geſto. Ornaſti eruditione, quam non vno ſpecimine publico, dum vixiſti in Hoſſatia, luculenter comprobataſti. Ornaſti rebus aliis, quas ſingulas recenſerem, niſi ipſa, qua polles, moſteſtia me tacere iuberet. Neque tamen abis ex oris noſtris ſine nutu ac voluntate divina, quae ex commutato rerum Tuarum ſtatu clariſſime apparet. Hanc cum Te magis trahere videam, quam patriae dulcedinem, ſiquidem plus vice ſimplici ex Te audivi, quod, ſi Numini ita viſum fuerit, in Cimbria vivere, in eadem quoque mori velles; in ea totus etiam acquieſco, etſi Amicum, quem in Te habeo optimum integerrimumque, propius admotum, quam longius remotum cupiviſſem. I proinde fauſto pede! Redi in patriam comite eodem, qui ſancto etiam Paſtori, IACOBO, patriam ſepetere iuſſo, ſe

A 2

Deum

Deum Vilem est pollicitus! Nosti, VIR DOCTISSIME, quae hanc in sententiam divinus MOSES literis sic consignavit (1):
 ויאמר יהוה אליעקב טוב אלי ארץ אבותיך ולמולדתך
 עמך. ואתיה עמך. i. c. *Et dixit Iehovah ad Iacobum: Revertere ad terram patrum tuorum, & ad cognationem tuam; & ero tecum. Quorum* verborum eam puto esse praestantiam, vt hac occasione paulo vberius considerari mereantur, quod quin pace Tua fieri queat, plane nullus dubito.

Directa sunt laudata verba, ipsa litera teste, ad IACOBVM, qui peregrinans etiam singulare fuit & demirandum divinae providentiae, coelestisque benevolentiae, in vere pios & ab omni, quod sanctissimo Numini displicet, abhorrentes navatae, exemplum. Exierat ille, minis ESAVI perterritus, e patria, profectusque erat in Mesopotamiam ad LABANEM, penes quem viginti annos commoratus, ad suos redire divina voce iubebatur, extra patriam largiter ditatus multisque beneficiis affectus. Quemadmodum vero hic reditus divina nitebatur promissione (2):
 השבתך אלי הארמה. הואתה, *reducam te ad terram hanc*; ita duas potissimum huius discessus causas recte observavit vir incomparabilis, MARTINVS LVTHERVS (3), querelas scilicet ac calumnias filiorum Laban, & faciem foci mutatae. Ab his malis liberare IACOBVM volebat Dominus, idcirco ei praecipiebat, vt in patriam remigraret.

Quoniam vero intensissimo IACOBVM amore complectebatur, minime volebat, vt solus proficisceretur, sed ipse comitem se ei hac promissione: ואתיה עמך, *et ero tecum*, offerebat. Quae verba sunt valde emphatica, siquidem comprehendunt omnia, quae hominibus possunt esse salutaria, summamque iis afferre utilitatem. Ipse IACOBVS idcirco per *bene facere* exponit, hac ratione DEVM alloquens (*):
 יהוה האמר אלי טוב: לארץ, *IEHOVAH, qui dixisti mihi: Revertere in terram tuam & ad cognationem tuam, & bene faciam tibi.* Praestitit hoc IACOBO iter facienti multis modis, quod historiam
 pro-

(1) Genes. XXXI. 3.
 in Genes. f. 466. a.

(2) Gen. XXVIII. 15.
 (*) Gen. XXXII. 12.

(3) Commentar.

professionis huius legenti minime potest esse obscurum. Fecit istud generatim, dum fortunavit totum iter, inque eodem gratia sua IACOBVM amplissime exornavit. Cum enim divinis auspiciis esset susceptum, divino etiam favore feliciter fuit ad finem perdu-ctum. Fecit speciatim variis benevolentiae documentis, quae pro summis beneficiis summo iure habenda. Sic datum de ipso tuendo promissum (4): *והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך*, et ecce! Ego tecum, & custodiam te in omni, quo abieris (quod promissum more suo, i. e. peregre declarat LVThERVS (5): *O optandum & fortem comitem! Ego non solum tecum vadam, ut te deducam, sed ero murus tuus, protector tuus, pugnabo pro te, qui sum futurus filius tuus ex semine tuo, per quem omnes familiae terrae benedicentur. Tecum ero, protegam & tuebor te*) abundantissime implevit. Tuitus enim est adversus LABANEM, qui insequens generum, haud dubie pro virili eundem afflixisset, & gravi ipsum censura vexasset, nisi divino mandato, ut ab omni iniuria & inhumanitate abstineret, ei fuisset severe iniunctum. Tuitus quoque est adversus ESAVVM, cuius ira & indignatione commovebatur adeo, ut ingentem animo conceptum timorem non posset celare, sed disertis potius verbis profiteretur. Angelos porro eum comitari voluit: benedixit ei: fidem eius probavit, probatamque adauxit: mentem confirmavit; divino eum aspectu dignum habuit: animae ipsius consuluit & prospexit adeo, ut salvam eandem laetissimus pronuntiavit. En! magna beneficia spiritualia, IACOBO in itinere exhibita. Neque defuerunt corporalia, quibus abunde quoque se vidit instructum. Praeter memoratam enim adversus inensos ipsi homines defensionem, iis gavissus est bonis, quibus se ac totam familiam satis potuit superque nutrire. Stetit itaque DEVS promisso: *אֲנִי עִמָּךְ*, bene faciam tibi, et ita cum IACOBO fuit in itinere, ut eius praesentia summam & animae & corporis prosperitatem involverit. Eadem felicitate gavissus est MOSES, cum arduum instaret iter, quo populus DEI ex AEGYPTO per ipsum erat educendus. Dominus enim eum compellabat (6): *אֲנִי עִמָּךְ*, ero tecum. Magnum scilicet

A 3

(4) Gen. XXVIII. 15.

(5) l. c. fol. 429. a.

(6) Exod. III. 12.

est opus, & magni momenti iter, quod cum sine meo auxilio perficere ex voto nequeas, ero tecum, & iter hoc fortunabo ita, vt non habeas, cur de prospero eius successu dubites.

Vnde etiam formula: *Dominus tecum, Dominus vobiscum*, saltare olim solebant eos, quibus res suas bene ac feliciter evenire cupiebant. Hoc sine Angelus Domini GIDEONI apparens, & de reportanda a Midianitis victoria certiozem eum reddens, inquit (7): *יהוה עמך זכור הוה* *IEHOVAH eidem deinceps dicit* (8): *יהוה עמך והכרת* *atqui ero tecum, vt percutias Midianitas, quasi virum unum.* Simili modo spiritu DEI repletus vates, ASARIA, salutatur ASAM, Regem Iudae, victoria potitum, eidemque subiectos, & tam commodum ex IEHOVAE praesentia, quam damnum ex ipsius absentia oriens, demonstrat, dum his vitur verbis (9): *שמעוני אסא וכל יהודה ובנימין יהוה: עמכם בדותכם עמו ואם תדרשוהו ימצא לכם ואם תעזבוהו יעזב אתכם* i. e. *Audite me, Asa, & omnis Iuda & Benjamin: Dominus vobiscum, quia vos estis cum ipso; & si quaesveritis ipsum, invenietur a vobis, & si deserueritis ipsum, deseret vos.* BOAS quoque messorum laboribus prosperrimum apprecaturus successum, eos alloquitur: *יהוה עמכם* *Dominus vobiscum; hi vero respondent* (10): *וברכך יהוה* *benedicat tibi Dominus, adeoque praesentiam Domini ipsis optatam per divinam benedictionem declarant.* Hac eminentiori gradu fruitam, & idcirco emphatice dictam *αγαλλομαίνεν* Salvatoris matrem, MARIAM, alloquitur etiam divinus nuntius, GABRIEL (11): *Ὁ Κύριός μετὰ σοῦ* *Dominus tecum.* Quid? quod ipse Salvator sanctos legatos de gratia sua, auxilio ad exequendum arduum munus necessario, prosperrimoque rerum successu certiores redditurus, cuncta exprimit promissione, qua cum iis nullo non tempore

(7) Iud. VI. 12.

(8) v. 16.

(9) 2. Chron. XV. 2.

(10) Ruth. II. 4.

(11) Luc. I. 28.

tempore se futurum esse, pollicetur. Ἰδὲ, ait (12), ΕΓΩ ΜΕΤ' ἸΜΩΝ ΕΙΜΙ πᾶσις τῆς ἡμέρας, ἕως τῆς συνελείας τοῦ αἰῶνος, Ecce! EGO VOBISCVM SVM omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.

Haec itaque formula cum incomparabilem divinae gratiae thesaurum complectatur, deinceps in Ecclesia sacro solennique ritu fuit adhibita, & Sacerdotes eadem concionem salutarunt. Mos iste vti hodieque obtinet, ita non adeo videtur certum, quo tempore primum coeperit. Eleganter tamen coniiicit Vir summe rev. D. ANDR. RITTERVS (13), Praepositus hodie in Rugia Bergensis optime meritis, quod ad illud saltem tempus, quo alternis vicibus canendi mos introductus, initium vsus eiusdem sit referendum. Cui sententiae favet Antiphona, hodieque vsitata: *Et cum spiritu tuo*, quam e Paulinis verbis (14): Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματος σου, Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo (sit), esse desumptam, qui arbitrantur, a vero non videntur aberrare. Vsum huius formulae iam fuisse tempore IO. CHRYSOSTOMI, haec eius verba (15) demonstrant: Ἐπιύχεται ὁ ἱερεὺς τῷ λαῷ, ἐπιύχεται δὲ καὶ ὁ λαὸς τῷ ἱερεῖ, τὸ ρῶο, META ΤΟΥ ΠΝΕΜΑΤΟΣ ΣΟΥ, ἕδὲν ἄλλο ἐστίν, i. e. *Vota fundit sacerdos pro populo, populus pro sacerdote.* Formula enim: *CVM SPIRITV TVO*, nihil aliud indicat. Idem RITTERVS sensum formulae: *Dominus vobiscum*, egregie docet (16), ostenditque, quod minister sacer eadem voceat, vt Dominus adsit impiis gratia praeveniens: sit cum vividis Ecclesiae membris in opere iustificationis: in renovatione: in omnibus ipsorum inceptis, in omnibus viis, quocumque tempore: sit in vita, sit in morte, vt nulla non in causa largissimis divinae & providentiae & gratiae documentis beentur: imo, quod

in

(12) Matth. XXVIII. 20.

(13) Diff. Historico-Theol. de Sacerdotum salutandi Formula: DOMINVS VOBISCVM, praeside D. IO. FRID. MAYERO Gryphisw. 1705, hab.

(14) 2. Tim. IV. 22.

(15) Homil. XVIII ad II. Corinth. p. u. 873.

(16) 1. c. f. 8. 9.

in primis hac formula innui, recte statuit, cum fidelibus per *unionem mysticam* coniungatur. Sed isthaec fusius non persequor, cum, praeter laudatum RITTERVM, diligenter admodum in hoc argumento versatum, viri antiquitatum ecclesiasticarum peritissimi, IO. ANDR. SCHMIDIUS (17), CASP. CALVOERIUS (18), GVIL. DVRANDVS (19), IO. BONA (20), DOMINIC. atque CAROL. MACRI (21), IO. STEPH. DVRANTVS (22), cuncta, quae de hac formula commemorari possunt, in medium attulerint. Redeo potius ad IACOBVM, quocum se fore, dum pollicitus est Dominus, cuncta is beneficia his verbis comprehensa ad se vidit derivata, & in itinere potissimum nactus est Deum Vialem, quo meliorem non potuisset exoptare,

Hic itaque *Deus Vialis* praefendus omnino est cunctis Numinibus Vialibus, quae gentes, pro caccitate sua, magno numero effinxerunt. Vtinam ab hac superstitione semper fuisset immunis ipse DEI populus, nec vnquam eadem foedissime se contaminasset! Vtinam intempestivo & impio eius petito: *יְשׁוּרְלֵנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ*, fac nobis Deos, qui eant ante nos, nunquam annuisset AARON, *Vitulum Aureum* non conflasset, neque populus de eodem dixisset (23): *אֱלֹהֵי מִצְרַיִם*, *יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלָן מִצְרַיִם*, *hi Dii tui, Israel, qui ascendere fecerunt te e terra Aegypti*, multo minus in extructo ab AARONE altari sacrificia ficto Numini Viali obtulisset! Sed hic turpiter se dedit AARON, turpiter se dederunt Israelitae, quorum impia superstitio neutiquam potest excusari, quicquid etiam, Iudaeos nonnullos secutus, tentaverit FRANC. MONCAEIVS, cuius sic dictus *Aaron purgatus* a paralogismis minime dici

- (17) Diff. de Insigniorib. Veter. Christianor. Formul. p. 12, sq. Add. eiusd. Lexic. Eccles. p. 232. (18) Ritual. Eccl. P. I. pag. 468-499.
 (19) Rational. Divinor. Officior. L. IV. c. 14. p. 110-119.
 (20) Rec. Liturg. L. II. c. 5. p. m. 497-500. (21) Hierolex. p. m. 230-231.
 (22) De Ritib. Eccl. Cathol. L. II. c. 15. p. m. 455-456.
 (23) Exod. XXXII. 1. 4.

dici poterit purgatus. Vitulus itaque Aureus pro imaginario Numine Viali non inepte habetur. Cum hoc comparandi sunt Vituli Aurei, quos IEROBEAMVS conficiendos curavit, cuius delictum eo gravius censendum, quo certius scire is poterat, quod conatus Aaroniticus DEO vehementissime displicerit. Hos vero Vitulos ad vana etiam Numina Vialia pertinere, tum IEROBEAMI ad populum verba; וכלכם מעלות ירושלם הכה מלחך ישראל אשר העלת מנחך מצרים, *nimum vobis ascendere Hierosolymam: ecce! Dii tui, Israël, qui ascendere fecerunt te e terra Aegypti*; tum sequentia (24): וילכו העם לפני האהרן ערר, *et iverunt populus ante unum usque ad Dan, luculenter evincunt. Hi, & plures, sine dubio hauserunt e corrupta & penitus depravata Aegyptiorum indole, in quorum agris vij infelix simulacrorum cultus lolium & steriles superstitionis avenae dominabantur, ita divites etiam Dii Vialibus idem fuisse deprehenduntur. Concludere illud licebit tum e divino testimonio de Israëlitis idola Aegyptiaca non abiicientibus ac deferentibus (25); tum e verbis STEPHANI, diserte affirmantis, quod Deos Viales expetentes, Aegyptum sibi in memoriam revocarint. Ἐσπέφρασαν, ait (26), ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον. Εἰπόντες τῷ Ἀαρών. πείνησον ἡμῖν θεοὺς, οἱ πομπεύουσιντες ἡμῶν. i. e. Aversi sunt cordibus suis in Aegyptum. Dicentes Aaroni: Fac nobis Deos, qui praecant nobis. Ab Aegyptiis autem Numina Vialia putabantur OSIRIS, SERAPIS, IBIS, & ficta Numina alia, quod citandi mox scriptores, de Diis Vialibus data opera commentati, sufficientibus testimoniis comprobant.*

AEque stolide (vt de Romanensibus nonnullis nihil dicam, qui, reperto in Hispania fragmento lapidis, in quo, abscissis reliquis, remanserant verba: S. VIAR, exponenda haud dubie; praefectus VIARum, putabant, se invenisse ignotum adhuc Sanctum, VIARIVM scilicet, cuius etiam solennem inter Divos cooptationem, quam Canonisationem appellant, a Papa efflagitare (27) non dubitarunt) aliae gentes a vera religione alienae in exco-

B

gitandis

(24) 1. Reg. XII, 28, 30. (25) Ezech, XX, 8. (26) Act, VII, 40, 41.
 (27) Leg. quae ex IO. MABILLONII Itiner. Ital, p, 145 refert WILH. ERN.
 TENTZELIUS Dial. Menstr, 1690, p. 363.

gitandis eiusmodi Diis sunt versatae. Graecos & Romanos, fausta itinera expetituros, ad IOVEM, HERCVLEM, MERCVRIVM, APOLLINEM, NEPTVNVN, CASTOREM atque POLLVCEM, DIANAM, HECATEN, FORTVNAM, ad DEOS CABIROS, imo ad DEOS OMNES se convertisse, legimus. Priscorum Gallorum Deum Vialem fuisse MERCVRIVM, testis est IVL. CAESAR, his verbis (28): *Deum maxime MERCVRIVM colunt. Huius sunt plurima simulacra: hunc omnium inventorem artium ferunt: hunc VIARVM ATQVE ITINERVN DVCEM, hunc ad quaesitus pecuniae mercaturasque habere vim maximam, arbitrantur.* Quo in loco non satis congrue nominari MERCVRIVM, sunt, qui existimant, quod, viro celeberrimo, EVER. OTTONE, iudice (29), CAESAR, cum Numen aliquod ἠραμόριον, bonum faustumque iter praestans, a Gallis coli videret, facili lapsu ex (ritu gentis suae *Mercurium* est interpretatus; quod tamen ex mente Gallorum *Sol* erat, & sub *Beleni* nomine in Aremorica provincia Galliae celebratur. Sed isthaec non disputo, neque plura de Diis Vialibus affero, cum, praeter laudatum OTTONEM (30), viri doctissimi, GOTLIB. SIGEFRID. BAYERVS (31) & CHRISTIAN. WEISIVS (32) tam copiose hoc argumentum pertractarint, ut vix ac ne vix quidem spicilegium post messem fuerit relictum. Mitto autem eo lubentius ficta Numina Vialia, quo magis sufficit vnicus verus DEVS, quem dum Vialem habuit IACOBVS, omnes reliquos facile potuit caecis & superstitiosis gentibus relinquere.

His uti superior fuit suo Numine Viali IACOBVS, ita in vero cultu eidem praestito eas quoque omnino superavit. Vana enim, futilia, nugatoria, anilia sunt omnia, quae de invocatis Numinibus Vialibus, de votis iisdem nuncupatis, de gratiis actis, de aliis religiosi cultus indiciiis, in profanis monumentis, e quibus laudati de Diis Vialibus scriptores ea excerpterunt, occurrunt. Vera autem, genuina, pia, sancta sunt, quae de

(28) Lib. VI de Bell. Gallie. c. 17.

(29) loc. citand. p. 56. (30) Dissert. de Diis Vialibus plerorumque Populorum, Hal. Magdeb. 1714. 8.

(31) Diss. de Diis Vialibus Graecorum, Regiom. 1718. 4.
(32) Numin. Vial. duabus Dissertatt. exposit. Lipsi. 1724. & 1725. 4.

de cultu, quem DEO suo Viali exhibuit IACOBVS, in divino codice memoriae sunt prodita. De eo autem iter faciente primo legitur, quod in monte DEO sacrificium obtulerit (33): וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח כְּהַר מוֹנֵה. Deinde, quod ad urbem Sichein altare extruxerit, idque Deo Israelis consecrarit (34): וַיִּצְבֹּחַ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ: אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. Et exiit ibi altare, quod vocavit (altare) Dei, (qui) Deus Israelis (est) (35). Porro, quod suos excitaverit ad altare in Bethel erigendum Numini, a quo exauditus, eiusque praesentia in via fruitus (36): וַנִּקְרָא וּבַעֲלָה בֵּית-אֵל וַאֲעִשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֲתִי כִּי-יִוָּמָה צִרְתִּי וַיְהִי עִמָּרִי בְּדֶרֶךְ בֵּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכֹתִי, et surgamus, & ascendamus Bethel, ubi faciam altare Deo, respondenti mihi (LVATHERVS: der mich erhört hat) in die angustiae meae, & fuit mecum in via, quam confeci; ibidemque altare adornavit; וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ, & aedificavit ibi altare. Tandem, quod, habito cum Deo colloquio, monumentum lapideum fecerit, libaverit & oleo inunxerit (37): וַיִּצְבֹּחַ יַעֲקֹב מִצְבָּחַ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֲתֹי מִצְבָּחַ אֲבָן וַיִּסַּךְ עָלֶיהָ שֶׁמֶן, et exiit Iacobus statuam in loco, quo locutus cum eo erat, statuam lapidis; & libavit super ea libamen, fuditque super eam oleum. Qui cultus cum non sine fide fuerit praestitus, & caruerit omni superstitione, non autem candore ac sincero affectu, rectissime dicitur de IACOBO, quod DEVM suum VIALEM legitime sit veneratus, animoque agnovit gratisimo beneficia, quibus ipsum largissime cumulavit.

Atque in hoc commemorabile exemplum Iacobeum cum pii omnes, quibus est proficiendum, inque Patriam divino nutu redeundum, intueantur, & Tu etiam, FAVOR OPTIME, haud dubie documenta inde capias, nihil magis habeo in votis, quam ut Iacobeae TIBI quoque obtingat felicitas. IEHOVAH, pro sanctissima sua voluntate, TE reducit in patriam, in regionem, in qua habes

(et

(33) Gen. XXXI. 54. (34) XXXIII. 20. (35) Ita hunc locum SEB. SCHMIDIVS transtulit. LVATHERVS: Und richteete daselbst einen Altar zu, und rief an den Namen des starcken Gottes Israel. LXX Interpretes: Καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἔπεκθλῆσεν τὸν θεὸν Ἰσραήλ. (36) Gen. XXXV. 3. 7.

(37) v. 14.

(et vt habeas diutissime, candide exopto!) summe venerabilem PATREM, Virum, cuius merita, quibus dudum fuit conspicuus, maxima summis, quae laudatissime gesfit, hodieque, grandaeuus licet Senex, gerit, muneribus sacris exactissime respondent, cui delectationem e novis, iisdemque insignioribus, honoribus Tuis ad Ipsum redundantem ea, qua par est, reverentia gratulor: habes Cognatos honoratissimos amantissimosque, quibus non potest non esse pergratum, quod TV propius ad ipsos accedas, iisdemque in posterum Tua multo facilius & saepius, quam ob locorum intervalla per octo annorum, & quod excurrit, spatium licuit, familiaritate frui, sit concessum. Cimbria quidem, quam praeclare condecorasti, & praesertim Hansühnum tuum, vnde non sine multa muneris sanctioris diligentissime optimeque administrati laude (quam non dubium est, quin in posterum Coetus quoque Sacer Catharinianus Brunsvicensis TIBI lubens sit impertiturus) discedis, aegre TE dimittit. Sed divinam tamen animadvertis voluntatem, demississime ei obtemperandum esse, cesset, cumque nulla re amplius Tuam fidem, dexteritatem, industriam remunerari queat, conatur saltem effundere pietatem, Teque abeuntem sincerorum votorum, omnem & animae & corporis prosperitatem complectentium, fieri compotem, acerrimo studio desiderat. Idem cum a me poscat amicitiae, fuce procul inter nos cultae, ius, sponte etiam efficere annitor, quod partium mearum esse, intelligo. Quid vero salubrius TIBI possum optare, quam vt sit DOMINVS TECVM! Sit Tecum in itinere, quod, illo comite, felix esse oportet! Sit Tecum in officio, quod, illo praesente & secundante, non potest non esse fortunatum! Sit Tecum in domo, cui illius praesentia peroptatam certissime afferet incolumitatem! Sit DOMINVS TECVM vbique ac omni tempore, divinaque vox, quam audivit IACOBVS: *אֵיטִיבָה עִמָּךְ*, bene faciam tibi, ad Te quoque pertineat, & in Te etiam impleatur, vt TIBI ac TVIS semper bene sit! Gentes finxisse FORTVNAM REDVCEM, eandemque proficiscentibus adiunctam cupivisse, notum est. Non curo fictum Numen. Tecum autem patriam repetituro esse cupio ipsum IEHOVAM REDVCEM, inque sancto Tuo munere, in cunctis viis, DEVM VIALEM. Ita vale, AMICE SVAVISSIME, & veteris amici memor vive!

M
Fol 1297

ULB Halle

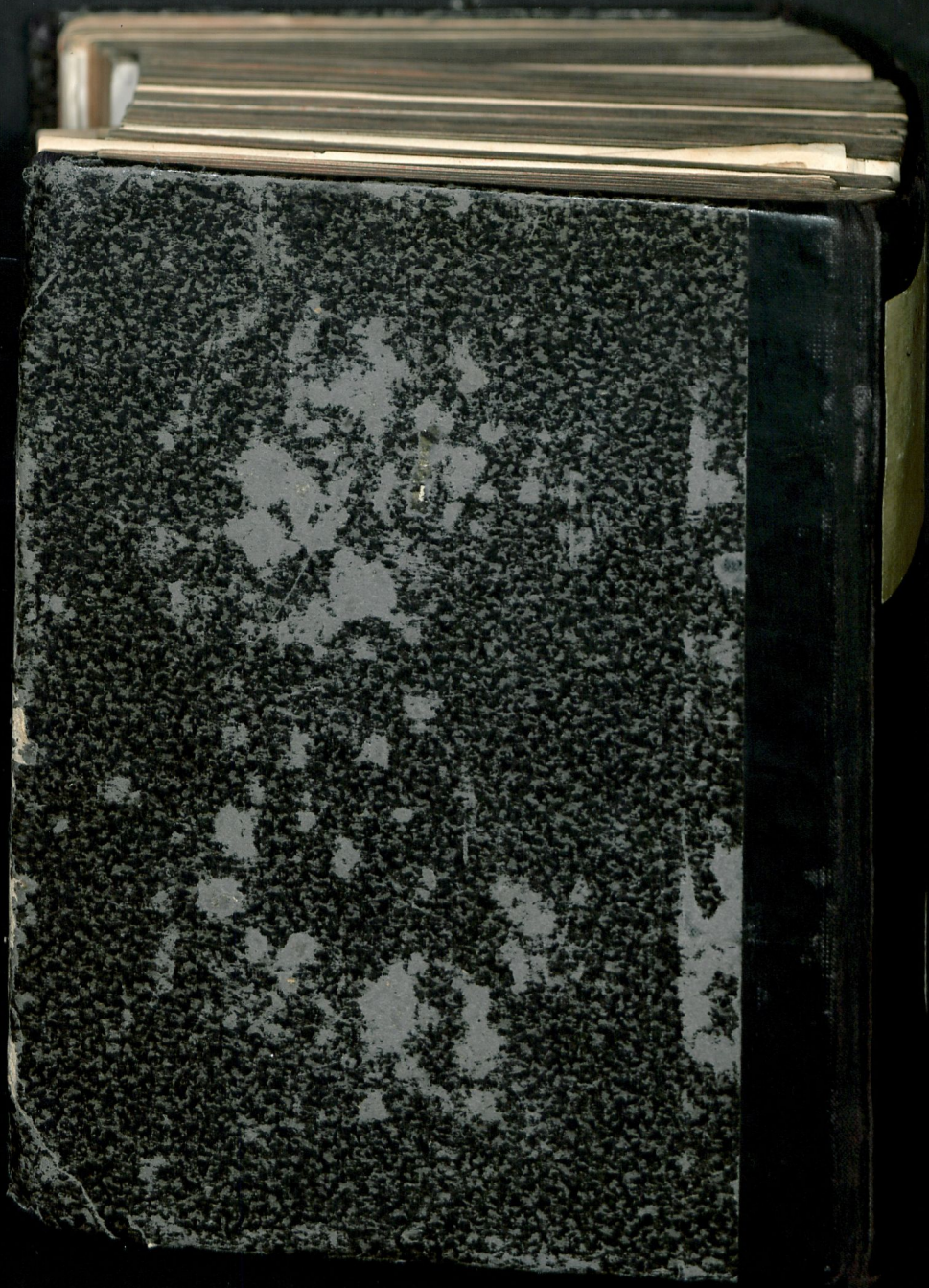
003 006 867

3

f
SB

Q. D. B. V.
DE
IEHOVAH
IACOBI IN PATRIAM REVERTENTIS
DEO VIALI

AD
GEN. XXXI. 3
DISSERTATIO EPISTOLICA,
QVA
VIRO PLVRIMVM REVERENDO, PRAECLARISSIMO,
DOCTISSIMOQVE,

ERNESTO LEOPOLDO
FRIDERICO BEHMIO,

PASTORI HVCVSQVE IN HOLSATIA HANSVHNENSI
OPTIME MERITO,
AD CAPESSENDA
PASTORIS APVD BRVNSVICENSES
CATHARINIANI

MVNIA
IN PATRIAM REDEVNTI
EVNDEM IEHOVAM
COMITEM ET DEVM VIALEM
CANDIDE EXOPTAT

IO. HENR. A SEELEN,
SS. TH. LIC. ET GYMN. LVBEC. RECT.

LVBECAE.
TYPIS IO. NIC. GREENII, MAGN. SEN, TYPOGR.
A. MDCCCXXXIV.

50

